

*Мр Александар Бирић, асистент
Правног факултета у Нишу*

ПРИВРЕДНО-ПРАВНИ АСПЕКТИ ДВАДЕСЕТОГОДИШЊИЦЕ САРАДЊЕ СФРЈ-СЕВ

Социјалистичка Федеративна Република Југославија је, следећи доследно сопствени пут изградње социјализма и политике активне мирољубиве коегзистенције, успоставила бројне односе привредне сарадње са другим државама, економским организацијама и интеграцијама у свету.

Савет за узајамну економску помоћ (СЕВ) је међународна регионална економска организација основана 1949. године у Москви, у чијем се чланству данас налази десет социјалистичких земаља из Европе, Азије и Америке.¹

У развоју међусобних односа између СФРЈ и земаља-чланица СЕВ-а, могу се разликовати неколико периода. Сваки од њих има своја обележја и карактеристике, које се тичу политичких, привредно-економских и других односа. Наша земља је, све до закључења Споразума између Владе Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и Савета за узајамну економску помоћ о учествовању СФРЈ у раду органа СЕВ-а², целокупну своју привредну сарадњу са

¹ Одлука о оснивању СЕВ-а донета је 8. 1. 1949. године у Москви на Саветовању представника Бугарске, Мађарске, Пољске, Румуније, СССР-а и ЧССР. Правни основ донете Одлуке садржан је у глави VIII Повеље Уједињених нација, насловљеној у рубрику са „Регионални споразуми“. Године 1950. у чланство СЕВ-а је ступила ДДР, 1962. Монголија, 1972. Куба, а 1978. Вијетнам. Чланица СЕВ-а била је и Албанија, али је она једнострано престала да учествује у раду Организације од 1961. године, мада формално-правно није иступила из чланства. У раду СЕВ-а учествује седам земаља у развоју са статусом посматрача и то: Ангола; Авганистан; Етиопија; Лаос; НР Јемен; Никарагва и Мозамбик. Посебне споразуме о сарадњи и кооперацији са СЕВ-ом имају Ирак, Мексико и Финска. СЕВ има статус посматрача при Генералној Скупштини ОУН и одржава бројне односе са другим међународним организацијама. (Видети: Словар' — спрочник „Содруженство стран-членов СЕВ“, „Политиздат“, Москва, 1980. стр. 147; Спрочник „Содруженство стран-членов СЕВ“, „Политиздат“ Москва, 1980. стр. 147; Спрочник „Международное экономическое и научно-технические организации стран-членов СЕВ“, „Международное отношение“, Москва, 1980. стр. 34; Основные документы СЕВ, Том 1. издание четвертое, дополненное, Москва, 1981; Основные документы СЕВ, Том 2. издание четвертое, дополненное, Москва, 1983. год.

² Споразум је закључен у Москви дана 17. 9. 1964. године, а ступио је на снагу разменом ратификационих инструмената извршеном у Прагу 24. 4. 1965. године. Датум ступања Споразума на снагу може се сматрати почетком званичне сарадње СФРЈ-СЕВ. Тим поводом је дана 12. 4. 1985. године, у организацији Привредне коморе Југославије и Института за међународну политику и при-

земљама-чланицама СЕВ-а остваривала на билатералној основи. Односи СФРЈ са земљама-чланицама СЕВ-а на мултилатералној основи, дакле на нивоу СЕВ-а као међународне регионалне економске организације, датирају од потписивања поменутог Споразума.

Привредно-правни аспекти сарадње и њено правно регулисање у протеклом двадесетогодишњем периоду могућно је посматрати кроз две посебне, али циљно нераздвојно повезане целине, које карактеришу:

а) успостављање, развој и нормативно регулисање општих економских односа СФРЈ-СЕВ и

б) остваривање и реализација непосредних пословних облика сарадње, као и начин њихове правне регламентације.

Сагледавањем и анализом минулих односа у привредно-правној сарадњи СФРЈ-СЕВ кроз период од двадесет година, истовремено се отварају видици и простор за реализацију и уређивање нових узајамно корисних и богатијих облика од оних које карактеришу садашњи ниво међусобних економских односа. У том смислу би корисан приступ, код разматрања насловљене проблематике, подразумевао одговоре на следећа питања: Које су основне карактеристике и какав значај има Споразум СФРЈ-СЕВ као правни основ узајамне привредне сарадње? Каква је правна природа овог Споразума? Које су правне карактеристике статуса СФРЈ у сарадњи са СЕВ-ом? Како су се развијали односи у различитим етапама сарадње СФРЈ-СЕВ на терену општих економских и привредних односа? Који извори права, правна правила и општи принципи регулишу узајамне привредне односе? Које привредне области одређују домен непосредне узајамне пословне сарадње? Које тешкоће постоје у правном регулисању међусобних односа? Какве су перспективе будуће сарадње СФРЈ-СЕВ?

I ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ И ЗНАЧАЈ СПОРАЗУМА СФРЈ-СЕВ КАО ПРАВНОГ ОСНОВА УЗАЈАМНЕ ПРИВРЕДНЕ САРАДЊЕ

Закључивање споразума између Владе СФРЈ и СЕВ-а о учествовању СФРЈ у раду органа СЕВ-а уследило је после интензивног развоја билатералне сарадње Југославије са земљама чланицама ове

вреду, одржан у Београду научно-стручни и привредни скуп на тему „Сарадња СФРЈ-СЕВ, принципи, актуелна питања, перспективе”. Исти повод послужио је и за израду овога рада. Треба, међутим, нагласити да су одредбе Споразума почеле да се примењују пре његовог ступања на снагу и то даном његовог закључења. Тиме се желело брже остваривање предвиђених циљева. О томе видети Ноту отправника послова амбасаде СФРЈ у Москви секретару СЕВ-а од 17. 9. 1964. године, „Међународни уговори и други споразуми”, бр. 6/1965, стр. 254.). С обзиром и на посебан значај момента закључења Споразума, у Москви је на 111. заседању Извршног комитета СЕВ одржаном од 18. до 20. септембра 1984. године, посебно ебележена двадесетогодишњица закључивања Споразума СФРЈ-СЕВ. Текст споразума у оригиналу на српскохрватском језику објављен је у: „Међународни уговори и други споразуми”, бр. 6/1965, стр. 524-526. Текст споразума у оригиналу на руском језику видати у: Основни документи СЕВ-а, Том 2, Москва, 1983. стр. 495-501.

Организације.³ Мултилатерална привредна сарадња СФРЈ-СЕВ детерминисана је карактером Споразума и основним нормативним документима СЕВ-а,⁴ уз поштовање узајамно договорених принципа сарадње.

Правни основ за закључење Споразума налазио се је у чл. X Статута СЕВ-а, донетом 1959. године,⁵ што је изричито истакнуто у преамбули самог Споразума.

Структуром Споразума је опредељен концепт сарадње СФРЈ-СЕВ и одређени су општи оквири, простори и правне могућности за развијање односа у областима у којима постоји заједнички интерес. Текст Споразума садржи преамбулу и 11 чланова. У преамбули су утврђени основни принципи сарадње, док остали део текста садржи одредбе о: областима сарадње; питањима од заједничког интереса и начину њиховог одређивања; форми учешћа и начину рада представника СФРЈ у раду одговарајућих органа СЕВ-а; начину доношења, форми и ступању на снагу заједничких одлука; начину упознавања представника СФРЈ са питањима економске и научно-техничке сарадње у СЕВ-у; припреми материјала и начину обавештавања о заказаним седницама; питању процедуралног карактера;

³ Послератни развој односа Југославије и социјалистичких земаља Источне Европе има неколико карактеристичних етапа: *Период од 1945-1948. године* одликује се интензивним билатералном сарадњом и закључивањем билатералних уговора о пријатељству и сарадњи. На основу њих је закључен читав низ споразума о привредној сарадњи; У раздобљу *од 1948-1955. године*, због познатих политичких прилика, готово да није било економске сарадње. Југославија је, већ у време оснивања СЕВ-а 1949. године, била у политичкој и економској блокади од стране земаља-чланица Организације. Земље СЕВ-а су једностраним поступком раскинуле све билатералне трговинске споразуме и уговоре. Тиме је дошло до штетних последица по Југославију у тешким условима послератне изградње и обнове ратом уништене привреде. *Етапу сарадње после 1955. године* карактерише, најпре, нормализација политичких односа. Основу те нормализације чине Декларација влада ФНРЈ и СССР-а („Борба“ од 3. 6. 1955.) и Декларација о односима између СКЈ и КПСС („Борба“ од 21. 6. 1956.). То је период развоја односа кроз устаљене облике билатералне сарадње у привредним односима, који су омогућили њено проширивање на мултилатералну основу. Израз те мултилатералне сарадње *Споразум између СФРЈ и СЕВ-а из 1964. године*, који обележава почетак квалитативно нових односа између СФРЈ и СЕВ-а. (У вези с овим видети: Проф. др Радомир Буровић, Међународне економске организације, Нови Сад, 1976. стр. 211-215; Др Миливоје Балетић, Карактеристике економских уговора између СФРЈ и земаља Источне Европе, дисертација, Врбас, 1982. стр. 35-65.

⁴ Основни правни принципи интеграције у СЕВ-у садржани су у следећим међународним документима: у Статуту СЕВ-а, као међународном уговору, потписаном 1959. године у Софији са изменама из 1974. и 1979. године; у основним принципима међународне социјалистичке поделе рада, донетих на XV Заседању СЕВ-а и одобрених 1962. године и у Комплексном програму даљег продирања и усавршавања сарадње и развоја социјалистичке економске интеграције земаља-чланица СЕВ-а, донетом на XXV Заседању 1971. године у Букурешту (Видети: Основни документи СЕВ-а, Том, 1, издание четвртог, Москва, 1981; В. И. Лисовский, Правовое регулирование международных экономических отношений, Москва, 1984. стр. 73.

⁵ Први текст Статута СЕВ-а усвојен је 14. 12. 1959. године у Софији. Међутим, у међувремену је два пута мењан, тако да је поменути основ у сада важећем тексту садржан у чл. XI Статута. (Видети: Основни документи СЕВ-а, Том 1, Москва, 1981. стр. 9.)

осигурању тајности материјала који не подлежу објављивању; начину решавања спорова; изменама, допунама, ограничавању и обустављању сарадње итд.

Руководне идеје сарадње СФРЈ-СЕВ засноване су на принципима потпуне равноправности, поштовања суверенитета, националних интереса и узајамне користи.⁶ У тој сарадњи СФРЈ делује целином природе односа свог друштвеног бића, на основу социјалистичких самоуправних друштвено-економских односа и политике не-сврстаности.⁷

Учешће представника СФРЈ у раду органа СЕВ-а остварује се на два начина:

а) Сарадњом по питањима, која представљају узајамни интерес за земље-чланице СЕВ-а и СФРЈ⁸ и у областима које су накнадно и споразумно одређене⁹ или могу бити одређене убудуће на основу сагласности Извршног Комитета СЕВ и Владе СФРЈ.¹⁰

б) Присутством заседањима органа СЕВ-а по позиву и са циљем упознавања са питањима економске и научно-техничке сарадње, која се разматрају на појединим заседањима.¹¹

Представници СФРЈ учествују у непосредном раду органа СЕВ-а на исти начин као и представници земаља-чланица и то: а) учешћем у дискусији; б) давањем званичних изјава и ц) давањем саопштења о конкретним питањима.¹²

Решавање конкретних питања постиже се кроз форму препоруке или одлуке. Препоруке се доносе о питањима економске и научно-техничке сарадње, а одлуке о организационим и процедуралним питањима.¹³ На основу препорука (рекомендацији) и одлука ос-

⁶ Видети текст Преамбуле Споразума.

⁷ Др Срећко Букић, Улога мултилатерарних облика сарадње у развоју економских односа СФР Југославије и земаља чланица Савета за узајамну економску помоћ (СЕВ), дисертација, Београд, 1980. стр. 241.

⁸ Споразумом су утврђена питања од узајамног интереса за СФРЈ и земље — чланице СЕВ-а у областима: спољне трговине; валутно-финансијских односа; прне и обојене металургије; машиноградње; хемијске индустрије и координације научних и техничких истраживања (ст. 1. чл. 1. Споразума).

⁹ Сарадња је у минулом периоду проширена на нових 16 области, тако да данас Југославија учествује у раду 23 органа СЕВ-а. Накнадни облици сарадње успостављени су у следећим областима: радио-техничка и електронска индустрија; електрична енергија; нафта и гас; транспорт; електро и поштанске везе; статистика; грађевинарство; стандардизација; пољопривреда; прехранбена индустрија; геологија; цивилно ваздухопловство; угљ; коришћење нуклеарне енергије у мирољубиве сврхе; водопривреда; планирање и правна питања (Видети: Мр Мито Пејовски, стални представник СФРЈ при СЕВ-у, Резултати и перспективе мултилатералне економске сарадње СФРЈ и земаља чланица СЕВ, Реферат за југословенски научни скуп „Сарадња СФРЈ-СЕВ”, Београд, 1985. стр. 5.).

¹⁰ Видети ст. 2. чл. 1. Споразума СФРЈ-СЕВ.

¹¹ Више о томе: О неких процедуралних вопросам, связаних с осуществлением. Соглашения между Советом экономической взаимопомощи и Правительством СФРЈ об участии в работе органов СЕВ, Секретариат СЕВ-а, Москва, 1973. стр. 3; члан 6. Споразума.

¹² Став 1. чл. 3. Споразума и др Миливоје Балетић, оп. цит. стр. 219.

¹³ Видети: Проф. др Радмир Буровић, Правовое форми участия СФРЈ в деятельности СЕВ, Правовые вопросы деятельности СЕВ, Москва, 1973. стр. 139-144.

тварују се непосредни облици мултилатералне сарадње, као претпоставке даљег развоја подручја и форми економских односа између националних привреда. Тиме се превладавају извесне слабости и недостаци, који су често последица чињенице постојања уских билатералних економских односа између привреда појединих земаља. Формално-правни израз непосредне мултилатералне сарадње садржан је у мултилатералним споразумима општег типа и уговорима пословног промета, чији су најчешћи и редовни субјекти привредне организације из СФРЈ и сваке земље-чланице СЕВ посебно. Дакле, без обзира на свој мултилатерални карактер, споразуми се најчешће реализују билатерално.¹⁴

II ПРАВНА ПРИРОДА СПОРАЗУМА СФРЈ-СЕВ И ПРАВНИ СТАТУС СФРЈ У САРАДЊИ СА СЕВ-ОМ

Споразум између СФРЈ и СЕВ-а припада групи извора међународног привредног права општег карактера, који потичу из међународног јавног права и имају своје јавноправно обележје. Споразум, с обзиром на предмет регулисања, припада групи економских уговора, а према критеријуму броја уговорних страна, типу мултилатералних споразума. Уговори се у теорији деле, према времену важења, на оне који су закључени на одређени временски период и уговоре на неодређено време. У конкретном случају ради се о споразуму који је временски неограничен, што чини његову битну карактеристику. Насупрот уговорима којима се одређују конкретне чинидбе и који се њиховим испуњењем гасе, Споразум СФРЈ-СЕВ уређује понашање, права и обавезе страна уговорница на дуже време (неограничено) и заснива трајна правила тога понашања. У теорији се, на основу овакве разлике, врши подела међународних уговора на уговоре погодбе и уговоре законе.¹⁵ Дакле, Споразум није сам себи циљ. Он има вредност правног основа за ступање у друге мултилатералне и билатералне уговорне односе самих субјеката Споразума, као и њихових привредних и других организација. Према томе, он служи остваривању даљих циљева, на специфичан начин. Та се специфичност налази у чињеници да укупна сарадња СЕВ-а, са другим земљама и међународним организацијама, нема карактер сарадње какав постоји у односима са Југославијом. То указује да је Споразум омогућио сарадњу посебне врсте¹⁶, као и да припада групи уговора означеној као уговори закони.

На основу реченог може се дати дефиниција Споразума на следећи начин: Споразум СФРЈ-СЕВ је правни акт о сагласности воља државе СФРЈ и међународне регионалне економске организације СЕВ о међусобном преузимању права и обавеза са циљем о успостављању општих оквира, простора и правне могућности за зацнивање и реализацију непосредних економских односа.

¹⁴ Мр Мито Пејовски, оп. цит. стр. 7.

¹⁵ J. Anderssu: Међународно право, Пето издање, „Школска књига”, Загреб, 1971. стр. 17-18. и 299.

¹⁶ Др Срећко Букић, оп. цит. стр. 240.

Поставља се питање какав је концепт сарадње СФРЈ-СЕВ, односно какав статус има наша земља у раду ове Организације? У одговору на ово питање испољавају се разлике у мишљењима различитих аутора. Једни сматрају да је Југославија придружени члан¹⁷, други да је она са статусом специјалног посматрача¹⁸, а трећи да се ради о положају са посебним статусом по коме наша земља није ни придружени члан ни посматрач. Према проф. Усенку, анализа правних услова Споразума СФРЈ-СЕВ и фактичке делатности СФРЈ у СЕВ, даје основа за квалификацију овог облика у раду организације као делимитично чланство²⁰.

Напред изнети садржај Споразума указује да је између СФРЈ и СЕВ-а успостављена сарадња, која тешко може да се уклопи у постојеће и познате облике сарадње између суверених држава и међународних организација. Сматрамо да се Југославија не налази ни у каквом облику чланства у СЕВ-у. Концепт сарадње СФРЈ-СЕВ заснован је на посебном Споразуму и то у областима у којима постоји заједнички утврђен и идентификован интерес, што све заједно даје том концепту карактеристике сарадње *sui generis*²².

III ОБЛАСТИ САРАДЊЕ У ОДНОСИМА СФРЈ — СЕВ И ЊИХОВО ПРАВНО РЕГУЛИСАЊЕ

Југославија је за протекле две деценије успоставила узајамну сарадњу са СЕВ-ом у различитим привредним и научним областима. СФРЈ је, како смо напред истакли²³, непосредно после закључења Споразума учествовала у раду седам органа СЕВ-а, а данас у раду 23 његова органа. Представници СФРЈ учествују и на заседањима највиших органа-Сесији (Заседању) и Извршног Комитета. Југословенска сарадња са СЕВ-ом обухвата све најважније привредне и научне области, што даје посебан допринос укупној мултилатералној сарадњи и даљем развоју билатералних економских односа наше земље са земљама-чланицама СЕВ-а. У једном раду овакве врсте немогуће је сагледати све области сарадње, нити дати све аспекте те сарадње у једној области. Најзначајнији и уједно илустративни примери успешне сарадње СФРЈ-СЕВ, на којима ћемо се задржати, јесу: а) сарадња по правним питањима; б) спољнотрговински односи; ц) валутно-финансијски односи; д) сарадња на плану међународног пословног удруживања и други облици сарадње на чији ћемо значај само указати.

¹⁷ Душан Чалић, Оснивање, задаци и развој СЕВ-а, „Напријед”, Загреб, 1969. стр. 48; Др Миљивоје Балетић, оп. цит. стр. 224.

¹⁸ Миодраг Сукијасовић, Привредни уговори Југославије, Љубљана, 1964. стр. 105-106.

¹⁹ Лео Матес, Међународни односи социјалистичке Југославије, Београд, 1976. стр. 159.

²⁰ Е. Т. Усенко, Двадцат'пят лет международной организации нового типа, „Советской ежегодник международного права, 1974. стр. 32.

²² О овоме више видети: др Трајан Бендевски, Нека правно-теоретска питања сарадње СФРЈ-СЕВ, Научно-стручни и привредни скуп „Сарадња СФРЈ-СЕВ”, Београд, 1985. стр. 4-8.

²³ Видети фус-ногу бр. 8 и 9.

а) сарадња по правним питањима се јавља као логичан, негде пратилац, а негде претходник, интензивних привредних односа. Непосредни облик те сарадње остварује се повременим учешћем делегације СФРЈ на Сталном саветовању земаља-чланица СЕВ-а за правна питања. Овај вид сарадње успостављен је и датира од оснивања Саветовања 1970. године. Циљ оснивања Саветовања је у тежњи за остваривањем сарадње на усавршавању правних основа економске и научно-техничке сарадње и то путем изучавања, разраде и решавања правних проблема сарадње.²⁴

Саветовање, у циљу ефикаснијег деловања, образује *ad hoc* радне групе од експерата уже специјалности за припрему и обраду појединих посебних питања из компетенције Саветовања.²⁵

До сада је одржано укупно двадесет три заседања Саветовања. Заседања се одржавају, по правилу, крајем сваке године у земљи председника Саветовања, који се мења годишње по азбучном реду руске азбуке.

Најзначајнији напори у сарадњи по правним питањима односили су на следеће области: а) специјализација и кооперација; б) оснивање и рад међународних привредних организација; ц) научно-техничка сарадња; д) испорука робе; е) валутно-финансијски односи и др. Указивањем на области сарадње и на њихово правно регулисање, у даљем тексту овога рада, истовремено ће се истаћи и неки од посебних аспеката сарадње по правним питањима.

б) *Сарадња у спољној трговини* се заснива на постојању одређених форми правног регулисања. То је област са већим бројем извора права у односу на друга подручја сарадње, што је последица богате и по обиму широке спољнотрговинске размене наше земље са земаљама-чланицама СЕВ-а²⁶. У периоду од 1963-1983. године, обим те размене се увећао двадесет пута, тако да је у 1984. години вредносно достигао више од 10 милијарди долара, што практично представља преко 42% наше укупне размене са светом.²⁷

²⁴ Видети: Положение о Советствии СЕВ по правовым вопросам, Основные документы, Том 1, Москва, 1981. стр. 395. и М. Г. Веьминов, Правовое регулирование социалистической экономической интеграции, „Советское государство и право“, № 11/1974, стр. 113.

²⁵ Положение о советствии СЕВ по правовым вопросам (полномочия, тач. Г), Основные документы СЕВ, Том 1, стр. 397. У раду Саветовања и специјалних радних група запажено учешће су од наших представника, имали проф. др Радомир Буровић, др Марта Струхарикова, М. Попић и други.

²⁶ Земље-чланице СЕВ-а у 1984. години, заузимају високо место на листи главних спољнотрговинских партнера СФРЈ. Југославија је у прошлој години, у трговини са 28 земаља света, реализовала 94,07% укупног извоза и 91,97% укупног увоза. Први на тој листи је СССР са 27,28% нашег извоза и 16,38% увоза. Последња на листи је Албанија са 0,45% нашег извоза и 0,36% увоза у СФРЈ. Од 2. до 5. места су Италија, СР Немачка, ЧССР и САД. Од осталих земаља-чланица СЕВ-а, ДР Немачка је на 6. месту, Пољска на 7. Мађарска на 10. Бугарска на 18. и Румунија на 20. месту. НР Монголија, СР Вијетнам и Куба се не налазе на листи међу првих 28 земаља. Дакле, 5 земаља-чланица СЕВ-а налази се међу првих 10 земаља са ове листе. (Видети: „Гласник Привредне коморе Југославије и општих удружења“, бр. 13/1985. стр. 2.).

²⁷ Никола Филиповић, председник Председништва Привредне коморе Југославије, Уводно излагање на Југословенском научно-стручном скупу посвећеном двадесетогодишњици сарадње СФРЈ-СЕВ, Београд, 1985. стр. 3.

Ширу правну основу и режим правног регулисања привредних односа између наше државе и појединих земаља-чланица СЕВ-а чини систем трговинских споразума, двостраних дугорочних уговора о робној размени и плаћањима, протоколи и други споразуми, који се односе на спољну трговину. Трговински споразуми земаља-чланица СЕВ-а у међусобним односима, а и у односима са земаљама нечланицама, поред општих карактеристика имају и неке посебности,²⁸ на чему се овом приликом нећемо задржавати.

Извори права којима се уређују односи из спољнотрговинских пословних уговора између привредних организација из СФРЈ и спољнотрговинских субјеката из земаља-чланица СЕВ-а, имају претежно билатерални карактер. Најзначајнији у тој групи извора јесу општи услови испоруке робе. Они се препоручују за регулисање односа из уговора о међусобним испорукама робе између привредних организација из СФРЈ и појединих земаља-чланица СЕВ-а. Општи услови имају дакле, диспозитивни карактер и примењују се на основу аутономије воље уговорних страна. Југославија је, до сада, закључила са три земаља-чланице СЕВ-а опште услове на билатералној основи и то са: Пољском; ДДР-ом и СССР-ом.²⁹

На мултилатералном плану су донети Општи принципи обезбеђивања резервним деловима машина и опреме, испоручених у узајмној трговини између земаља-чланица СЕВ-а и СФРЈ 1967. године. Текст ових Принципа је више пута мењан и допуњаван. Прву измену текста израдила је Стална комисија СЕВ-а за спољну трговину, а одобрио Извршни комитет СЕВ-а 1973. године. Прилог овом тексту Општих принципа јесу Допунски услови обезбеђивања резервним деловима транспортних средстава и опреме, који су одобрени од Сталне Комисије СЕВ за спољну трговину 1967. године.³⁰ Општим принципима је предвиђено да заинтересоване гранске комисије СЕВ-а, у складу са специфичностима привредне гране и испоруке, могу да, уз учешће Сталне комисије СЕВ-а за спољну трговину, утврђују специфична питања, која су везана за испоруку резервних делова за поједине врсте машина и опреме. Та могућност је искоришћена од Међувладине комисије за сарадњу социјалистичких земаља у области рачунске технике. Ова Комисија је заједно са Сталном комисијом СЕВ-а за спољну трговину донела 1983. године Допунске услове за обезбеђивање резервним деловима испоручене рачунске технике у узајмној трговини између организација из земаља СЕВ-а и СФРЈ.³¹ Стални развој односа у вези са испорукама резервних делова захтевао је и одговарајуће измене и усавршавање општих услова те испоруке. Због тога је Извршни Комитет СЕВ-а, на 113. заседању од 16. 1. 1985. године, одобрио одговарајуће пре-

²⁸ Др Миливоје Балетић, *ибидем*, стр. 131-147.

²⁹ Мр Александар Гирић, Правне карактеристике Општих услова испоруке робе између организација земаља-чланица СЕВ-а, реферат на научном скупу „Сарадња СФРЈ-СЕВ”, Београд, 1985. стр. 18.

³⁰ Видети: Основне документе СЕВ, Том 2, стр. 143.

³¹ Общие принципы обеспечения запасными частями машин и оборудования, поставляемых во взаимной торговле между странами членами СЕВ и СФРЈ, СЕВ Исполнительный комитет, Москва, 1985. стр. 12 — 14.

длоге о усавршавању Општих принципа из 1973. године, које је израдила Стална комисија СЕВ-а за спољну трговину. Допунама и изменама се прецизирају обавезе уговорних страна из односа испоруке. Назив „Општи принципи обезбеђивања резервним деловима СЕВ и СФРЈ 1973. године у редакцији 1985. године” је званични скраћени начин обележавања овог извора.³² Овај текст Општих принципа регулише питања од значаја за испоруку резервних делова за машине и опрему, као што су: обим; начин; рокови испоруке; техничка документација; гаранција за квалитет испоручених делова; санкције и др. Значајно је истаћи да уговорне стране примењују ове Принципе на основу слободно изражене воље и под условима о којима се међусобно договарају.

Основни значај за регулисање односа из спољнотрговинских уговора између организација земаља-чланица СЕВ-а, као и за уређивање других односа у вези с испорукама имају:

а) ОУП СЕВ 1968/1975. у редакцији 1979. године; б) ОУТО СЕВ, 1973, у редакцији 1982. године и ОУМ СЕВ, 1973. године.³³

Сви наведени извори имају обавезну снагу примене за спољнотрговинске организације земаља-чланица СЕВ-а. Међутим, њихов фактички домашај и значај је знатно шири, с обзиром да спољнотрговинске организације земаља-чланица СЕВ-а желе да прошире њихову примену и на уговорне односе са партнерима из осталих земаља. Та њихова жеља се испољава преко инсистирања у два правца: а) позивањем у уговор у текст општих услова, тако што се уговара њихова примена за регулисање свих оних питања која уговором нису регулисана или б) непосредним уношењем у текст уговора основних правила општих услова.³⁴ Наведена констатација је резултат и сазнање настало и у пракси наших привредних организација у односима са спољнотрговинским субјектима земаља-чланица СЕВ-а. То указује на потребу и нужност изучавања ових унификованих правила СЕВ-а од стране наших организација и правне теорије.

ц) *Сарадња у области специјализације и кооперације* је виши облик сарадње и заснива се на мултилатералним споразумима о специјализацији и кооперацији одређене производње.³⁵ Међутим у овом домену постоје одређени проблеми, који су посебно изражени и последица су чињенице разлика у правним системима земаља-чланица СЕВ-а, с једне, и СФРЈ са друге стране. Субјекти поменутих

³² Общите принципи... стр. 2.

³³ Мр Александар Бирић, ибидем, стр. 1.

³⁴ Лексикон права међународних привредних односа, под редакцијом проф. др Доброслава Митровића, „Савремена администрација”, Београд, стр. 314, Проф. др Радомир Буровић, Међународне економске организације, Нови Сад, 1976, стр. 217.

³⁵ Видети на пример: Споразум о мултилатералној међународној специјализацији и кооперацији у производњи и међународним испорукама опреме за нуклеарне електране за период 1981-1990, потписан између Владе СФРЈ и влада земаља-чланица СЕВ-а у Москви 28. 6. 1979; Генерални споразум о мултилатералној сарадњи у разради и организацији специјализације и кооперације производње флексибилних производних система за машинографију и њихова широка примена у привреди и други.

уговора из земаља СЕВ-а су гранска министарства или генералне дирекције, а из наше земље су то организације удруженог рада. Посебне тешкоће су се испољиле код обезбеђивања права нашим организацијама да се појављују у мултилатералном споразуму о специјализацији и кооперацији као саговорачи гранским министарствима и да преузимају обавезе у своје име и за свој рачун, а не у име СФРЈ као државе. Овакви уговори се у пракси СЕВ-а означавају као „дијагонални уговори” и изазивају тешкоће код одређивања њихове правне природе, што је значајно теоријско и практично питање. Сматрамо да „дијагонални уговори” могу да имају обележја како јавно-правног, тако и приватно-правног карактера. Најважнији критеријум те разлике јесте предмет уговора и карактер конкретног посла. Непосредно учешће наших привредних субјеката у „дијагоналним споразумима” се обезбеђује посебним анексом, којим се указује да све обавезе из споразума преузима организација потписница за рачун субјеката који су је претходно овластили.³⁶ На овај начин је знатно упрошћен поступак у преговорима за учешће заинтересованих привредних организација из СФРЈ у споразумима о мултилатералној специјализацији и кооперацији у СЕВ-у.³⁷ У складу са закљученим генералним уговором, уговорене стране преузимају обавезу да ће обезбедити производњу за коју треба да се специјализирају, односно да прекину производњу за коју се специјализира одређена уговорна страна. Државе земаља-чланица СЕВ-а су у могућности да, у лицу генералних дирекција и министарстава, преузимају овакве обавезе, јер њихово испуњавање омогућавају национални правни системи и административна регулентација међународних економских односа са карактеристикама државног монопола права спољне трговине и система централизованог планирања у привреди. Држава, у земаљама-чланицама СЕВ-а, одређује круг организација које су овлашћене да буду субјекти међународних економских односа и субјекти остваривања планско-административног руковођења и контроле у односима свих спољнотрговинских операција. Субјектом тих односа се понекад, али веома ретко, јавља и сама држава.³⁸ Треба, ипак, подвући да се у појединим земаљама-

³⁶ Др Марта Струхарикова, Учесће представника СФРЈ у сарадњи са СЕВ по правним питањима, научни скуп „Сарадња СФРЈ-СЕВ”, Београд, 1985. стр. 3.

³⁷ Текстовете мултилатералних споразума о специјализацији и кооперацији припрема Саветовање СЕВ-а за правна питања. Југословенске организације учествују у преко 135 таквих споразума. Видети: др Марта Струхарикова, ибид, стр. 4.

³⁸ Живко Сталев, Актуелные проблемы правового регулирования внешнехозяйственных связей НРБ, Торгово-промышленная палата СССР, секция права, Материалы секции права, № 34, Москва, 1983, стр. 3; М. П. Бардина, Ответственность хозяйственных организаций стран — членов СЕВ по внешнеэкономическим сделкам, „Международные отношения”, Москва, 1981, стр. 30; Е. Т. Усенко, Сущность и формы государственной монополии внешней торговли СССР, „Внешняя торговля”, 1976/6, стр. 40; Loi portant sur l'activité de commerce extérieur de coopération économique et technico-scientifique de la République Socialiste de Roumaine, Art. 2, 4, 5, 6, etc, Legislation roumaine de commerce extérieur, Editous l'égide de la Chambre de commerce et d'industrie de la République Socialiste de Roumanie par l'Agence de publicite pour le commer-

-чланицама СЕВ-а (Мађарска, ЧССР, ДДР), јављају одређена одступања и специфичности. Тако је у Мађарској 1968. године дошло до реформе система управљања привредом и система управљања спољном трговином и другим економским односима са иностранством. Предузећима, која испуњавају одговарајуће услове, дата су самостална права у обављању тих делатности.³⁹

Посебан значај за регулисање непосредних односа из пословног вишестраног уговора о специјализацији и кооперацији производње између организација из две или више земаља-чланица имају Општи услови специјализације и кооперације производње између организација земаља-чланица СЕВ-а (ОУСК СЕВ, 1979).⁴⁰

Иако наша земља није прихватила ОУСК СЕВ, привредне организације из Југославије их могу примењивати на односе из конкретне специјализације и кооперације, под условом да се изричито наведу норме које се изузимају од примене у делу у коме одступају од југословенских императивних норми и Уставом предвиђене самосталности и одговорности организација удруженог рада у обављању привредних делатности у иностранству.⁴¹

д) Сарадња у заједничком оснивању међународних привредних организација

У СЕВ-у је после доношења Комплексног програма, 1971. године, била изражена тенденција оснивања међународних привредних организација. Саветовање СЕВ-а по правним питањима је израдило Јединствене услове о оснивању и делатности међународних привредних организација у земаљама-чланицама СЕВ-а, који су усвојени 1973. године⁴². Ови услови нису имали нормативни карактер, већ су представљали збирку принципа, који су се користили у поступку организовања међународних привредних организација. Извршни Комитет СЕВ-а је на 74. седници у јануару 1976. године донео нове Јединствене услове о оснивању и делатности међународних привредних организација и препоручио их државама-чланицама СЕВ-а и СФРЈ да их користе у поступку оснивања међународних привредних организација⁴³. За разлику од Јединствених услова из 1973. године, ови услови имају карактер „закона модела”. Према њима, основна функција међународних привредних организација је координација

се exterieur — Publicom, Bucarest. 1982. page 5 — 7; Член 29. ст. 2. Конституција на НРБ, Државен вестник, 39/1971, Сборник грађански закони, „Наука и изкуство”, Софија, 1980; Н. И. Татишчева, Грађанское право Монголии, Москва, 1977, стр. 13; Тушин, Грађанское право Кубы, Москва, 1981. стр. 13 — 14.

³⁹ Видети: Проф. др Pál Kozma и др István Szakács, Настанак и развитак међународног система управљања привредом, Зборник Правног факултета у Загребу, бр. 3-4/1983, стр. 391-392.

⁴⁰ Основные документы СЕВ-а, Том 2, Москва, 1983, стр. 146 — 179.

⁴¹ Детаљније о томе: др Марта Струхарикова, ибидем, стр. 4.

⁴² Jerzy Jakubowski, Entreprises internationales du C. A. E. M. Quelques aspects juridiques, „Journal du droit international, № 4/1980, page 834.

⁴³ Видети: Jerzy Jakubowski, ibidem, стр. 834.

делатности учесника у сарадњи и кооперацији или обављање сопствене привредне делатности. Ради постизања тих циљева, предвиђена је могућност оснивања три облика међународних организација: а) међународних привредних организација; б) међународних привредних удружења и ц) међународних економских организација.⁴⁴

Ми се овом приликом нећемо посебно задржати на карактеристикама појединих облика ових организација.⁴⁵ Треба истаћи да се на њихово пословање примењује национално законодавство места седишта организације, осим ако међународним споразумом о његовом оснивању није што друго предвиђено.⁴⁶

Наша земља је била у групи земаља оснивача ове организације типа међународних привредних удружења и то: „Интератоменерга” и „Интерхимволокна”. Споразум о оснивању „Интератоменерга” је потписан од стране СФРЈ 1973. године, а његова чланица из наше земље је пословна заједница „Јумел”, која обавља послове за рачун својих чланица. Делатношћу „Интератоменерга” се остварује организација и кооперација у производњи, испоруци опреме и пружању техничке помоћи у опреми атомских централа.

Организације удруженог рада, чланице „Интерхимволокна”, су предложиле да СФРЈ покрене поступак за иступање из тог удружења због високих оснивачких улагања и споре координације послова. Предлог је прихваћен и реализован у складу са Споразумом о оснивању Удружења.

Планом рада Саветовања СЕВ-а за правна питања у 1985. години, предвиђен је почетак рада на доградњи Јединствених правила о оснивању и делатности међународних привредних организација. Полазећи од досадашње праксе и могућности да наша страна учествује у поступку њихове допуне, било би корисно да СФРЈ предложи уграђивање решења која произилазе из искустава наших организација.⁴⁷

е) *Валутно-финансијски односи* су у тесној вези са међународним прометом робе, услуга и новца.

⁴⁴ Параграф 3—6. Једнообразних правила; Ј. Јакубовски *ибидем*, стр. 831; Содружество стран-чланов СЕВ, *словар-спровочник*, стр. 81—84; Г. М. Веляминов, *Социалистическая интеграция и международное право*, „Международные отношения”, Москва, 1982. стр. 90—142.

⁴⁵ О томе видети: Ф. Мадл, *правовые проблемы сложения экономической интеграции в странах СЕВ*, „Acta Juridica” *Academiae Scientiarum Hungaricae*, tomus 12 (1—2), page 103—186; Ј. Jakubowski, *ibidem*, page 829—852; Петко Радинов, *Правна характеристика и взаимоотношения на специализираните междудржавни икономически организации в рамките на социалистическата икономическа интеграция*, „Правна мисл”, № 5/1980, стр. 15—26; П. А. Токарева, *Учреждение межгосударственных экономических организаций стран чланов СЕВ*, Москва, 1976; В. Морозов, *Международны экономическеи организации социалистических стран*, Москва, 1968. и многи други аутори.

⁴⁶ П. Бозык, М. Гузек, *Теория социалистической интеграции* (Теорија социјалистичке интеграције — превод на руски), „Прогрес”, Москва, 1980, стр. 319

⁴⁷ Видети: др Марта Струхарикова, *ибидем*, стр. 11-12.

У досадашњој пракси наше земље са земљама-чланицама СЕВ-а, могу се издвојити три врсте уговора за регулисање финансијских односа и то: а) платни споразуми; б) уговори о кредитним односима и ц) уговори о ликвидацији потраживања.

Платним споразумима се регулише начин плаћања за обављену размену робе, за пружене услуге и за односе по неким другим основама. Уговорима о кредитним односима се регулише део финансијских односа између земаља уговорница, који се односе на одобравање и коришћење кредита. Уговорима о ликвидацији потраживања се уређује наплата насталих неизмирених обавеза између земаља уговорница.⁴⁸

Основу мултилатералне валутно-финансијске сарадње СФРЈ-СЕВ чине споразуми СФРЈ и њених овлашћених органа и организација са међународним финансијским организацијама СЕВ-а. Тако је 1974. године закључен Споразум о основним начелима сарадње између Међународне инвестиционе банке (МИБ)⁴⁹ и СФРЈ. Споразумом је предвиђено да ће МИБ разматрати молбе југословенских организација и овлашћених банака за одобравање кредита за инвестиционе објекте и доносити по њима одлуке у границама своје надлежности. Споразум предвиђа одобравање кредита у конвертибилним валутама и трансферибилној рубљи (паралелна валута). МИБ је 1978. године одобрио кредит Југославији за улагања у фабрику алата „Танг” из Нове Градишке у циљу повећавања обима производње и повећавања обима испоруке производа организацијама аутомобилске индустрије из ДДР-а, СССР-а и ЧССР.

Финансијска институција СЕВ-а, која је основана пре МИБ-а, године 1963. Међународна банка за економску сарадњу (МБЕС). Југославија је, преко Народне банке, закључила споразум о основним начелима сарадње са МБЕС-ом и Споразум о банкарско-техничком начину и условима плаћања у трансферибилним рубљама. Овим другим Споразумом се предвиђа да се узајамни обрачуни плаћања, између земаља-чланица МБЕС и Југославије, врше између МБЕС и Народне банке у трансферибилним рубљама, а преко текућег рачуна који је Народној банци Југославије отворен у МБЕС. МБЕС плаћа камату на средства са текућег рачуна НБЈ и може да јој одобри кредит у трансферибилним рубљама, под условима које утврђује Савет МБЕС. Банка књижи и кредите МИБ-а, који се одобравају југословенским организацијама удруженог рада.⁵⁰

ф) *Остале области сарадње*, поред већ наведених, дају значајан допринос развоју привредних односа СФРЈ-СЕВ, али је у раду овакве врсте немогућно указати на све њихове аспекте. Посебно треба

⁴⁸ Др Миливоје Балетић, *ибидем*, стр. 147-155.

⁴⁹ Банка је основана 1971. године са седиштем у Москви. Основни њени задаци су да одобрава дугорочне и средњорочне кредите у циљу остваривања принципа о међународној подели рада, специјализацији и кооперацији између земаља-чланица и сарадње са земљама нечланицама и другим организацијама (О томе више видети у: *Соглашение об образовании Международного инвестиционного банка и Устав МБИ-а, „Внешняя торговля”*, № 9/1983, стр. 40 — 47.

⁵⁰ Видети: др Обрад Бурђевић, *Кредитно-банкарска сарадња СФРЈ-СЕВ, „Сарадња СФРЈ-СЕВ”*, Београд, 1985. стр. 12.

издвојити *научно-техничку сарадњу*. У тој области је закључено преко шездесет споразума на основу којих Југославија сарађује на око 650 тема из области: обојене металургије; геологије; грабевинарства; магнетно-хидродинамичких електрана; заваривања; коришћења дрвних сировина; заштите и унапређења човекове средине и др.

*
* *

Развој односа у појединим областима сарадње СФРЈ-СЕВ је у сталној експанзији. Међутим, и поред тога, постоје могућности које су недовољно искоришћене. Југославија и земље-чланице СЕВ-а су узајамно заинтересоване да и даље проширују, како билатералну, тако и мултилатералну сарадњу у постојећим и новим областима привредних односа.

Mr Aleksandar Cirić, assistant
à la Faculté de droit à Niš

Les aspects économique-juridiques du vingtième anniversaire de la collaboration SFRJ — SEV

— Résumé —

En continuant d'une manière constante son propre chemin de l'édification du socialisme et de la politique de la coexistence active pacifique, la République Fédérative Socialiste de Yougoslavie a établi de nombreuses relations de la collaboration économique avec d'autres Etats, organisations économiques et intégrations dans le monde.

Les aspects économique-juridiques de la collaboration SFRJ-SEV et sa réglementation juridique au cours de la période des vingt années qui vient de s'écouler sont considérés au travers de deux intégrités particulières, mais liées mutuellement par leur but d'une façon inséparable, que caractérisent:

a) l'établissement, le développement et la réglementation normative des rapports économiques généraux SFRJ — SEV, et

b) l'effectuation et la réalisation des formes d'affaire immédiates de la collaboration, ainsi que la manière de leur réglementation juridique.

Dans le travail sont exposées leurs caractéristiques essentielles et l'importance de l'Accord entre le Gouvernement de la République Fédérative Socialiste de la Yougoslavie et le Conseil pour le secours économique mutuel concernant la participation de la SFRJ dans le travail des organes du SEV, la base juridique de la collaboration économique mutuelle. En rapport avec ceci on a indiqué la nature juridique de l'Accord et l'état (*status*) juridique de SFRJ dans la collaboration avec SEV.

La réglementation juridique des rapports d'affaire immédiats est présentée à travers une revue des divers domaines, qui représentent aussi les exemples illustratifs de la collaboration efficace SFRJ-SEV: la collaboration concernant les questions juridiques; les rapports de commerce extérieur; rapports monétaires et financiers; la collaboration sur le plan des associations internationales d'affaire et d'autres formes de la collaboration.

